

РОЗДІЛ II. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: НАУКОВІ ПОШУКИ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД

УДК 808.55:371.134

Д. В. Будянський

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ПЕДАГОГІЧНИЙ АРТИСТИЗМ ВИКЛАДАЧА ХОРЕОГРАФІЇ

У статті розглянуто зміст, структуру, особливості педагогічного артистизму викладача хореографії. Теоретично обґрунтовано положення щодо необхідності використання елементів театральної педагогіки у процесі підготовки майбутнього викладача хореографії до професійної діяльності.

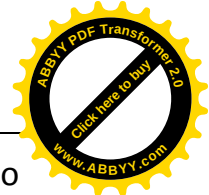
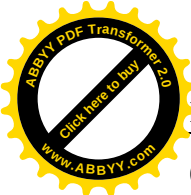
Ключові слова: педагогічний артистизм, хореографія, театральна педагогіка, система К. С. Станіславського, танцювальний образ, внутрішня техніка, студентський театр, емоційність, здатність до перевтілення, уміння створювати творче самопочуття.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку професійної педагогічної освіти актуальними є дослідження, спрямовані на вдосконалення процесу підготовки майбутнього вчителя. Малодослідженим залишається питання щодо комплексного, систематичного формування педагогічного артистизму майбутніх викладачів хореографії, у діяльності яких артистичні здібності відіграють важливу роль. Тому існує необхідність в оптимізації процесу підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей у вищих навчальних закладах шляхом запровадження методів театральної педагогіки. Драматичними діями, вправами системи К. С. Станіславського, що спрямовані на розвиток уваги, уяви, уміння володіти емоційним станом, пластикою тіла та мімікою, удосконалення культури мови, виховання культури почуттів, формується педагогічний артистизм, який є складовою педагогічної майстерності хореографа.

Аналіз актуальних досліджень. Взаємодія педагогіки і театру має глибокі історичні й соціальні корені. Навчання і виховання учнів із застосуванням елементів театрального мистецтва здійснювали Сократ, Арістотель, Платон, Квінтіліан, Цицерон, Я. А. Коменський та інші.

Метод театралізації у вітчизняній педагогіці практикували П. Могила, Ф. Прокопович, Г. С. Сковорода, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та ін.

Використання здобутків театрального мистецтва (зокрема, елементів системи підготовки актора) у підготовці вчителів до професійної діяльності досліджували В. Ц. Абрамян, М. М. Барахтян, О. С. Булатова, В. Г. Бутенко, О. М. Головенко, С. Б. Єлканов, А. П. Єршова, І. Є. Зайцева, І. А. Зязюн, А. Й. Капська, О. І. Кретьова, Д. Г. Кропоткін, М. Є. Миклашова, Н. Є. Миропольська, Г. І. Переухенко, Н. Я. Сайгушев, С. О. Соломаха,

С. О. Швидка, Г. О. Яструбова та інші. Вони розглядають театральне мистецтво як засіб удосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності та гармонійного особистісного розвитку.

Зазначимо, що проблема формування педагогічного артистизму як складової педагогічної майстерності майбутніх викладачів хореографії за допомогою методів театральної педагогіки недостатньо досліджена в науковій літературі. Це дає підстави вважати, що означена проблема потребує відповідного ґрунтовного аналізу і розробки (**мета статті**).

Виклад основного матеріалу. Згідно з нашим визначенням, **педагогічний артистизм** – це комплекс професійно-значущих взаємопов'язаних та взаємообумовлених якостей особистості вчителя, який забезпечує досконале володіння прийомами навчання і виховання, педагогічною технікою і передовим досвідом [2].

Необхідно зауважити, що педагогічний артистизм буде виглядати нещирою грою без прагнення вчителя до гуманістичної взаємодії, без емоційно-тонкої чутливості і співпереживання, без розвинутого відчуття міри й адекватності поведінки, характерних для розвинутої професійної рефлексії.

Педагогічний артистизм включає вміння керувати собою, своїми діями, емоціями, зберігати витримку й самовладання навіть у стресових ситуаціях, в умовах негативних емоційних впливів, з одного боку, і взаємодіяти з учнями у процесі вирішення педагогічних завдань, з другого боку.

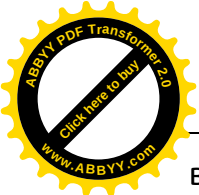
Отже, є всі підстави вважати педагогічний артистизм професійною рисою викладача хореографії.

На підставі аналізу висловів відомих хореографів, виступів професійних танцюристів визначимо зміст й особливості артистизму вчителя хореографії.

На наш погляд, специфіка артистизму хореографа обумовлена, перш за все, особливими виражальними засобами мистецтва танцю. Танець – це одна з пластичних форм, у якій виражаються характер, побут, психологія народу, емоційний стан людини (гнів, страждання, закоханість), емоційний зміст певної події тощо.

Артистизм хореографа на сцені втілюється у художньому пластичному образі. Цей образ органічно пов'язаний з музикою: танець – душа музики. Мелодійний і ритмічний рух людського тіла розкриває характер людини, внутрішній світ, зміну настроїв.

Проблема слабкої внутрішньої наповненості танцювального образу була і залишається гострою у всіх хореографічних жанрах. Актуальною в контексті нашого дослідження є думка видатного радянського балетмейстера, режисера, педагога Р. В. Захарова про те, що тепер спостерігається така гонитва за технікою заради техніки, що акторська майстерність у балеті завжди пасе задніх. В училищах цей предмет

викладається, але, на жаль, поки що окремо від занять класичним танцем. Було б більше користі, якби акторську майстерність викладали спеціалісти, здатні обидва ці предмети з'єднати на своїх заняттях. У молодих танцівників дуже часто танець й образ відокремлені один від одного, а потрібно, щоб це було єдиним цілим – танець в образі [4].

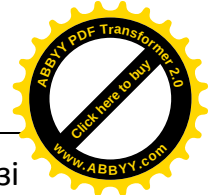
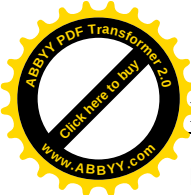
На наш погляд, ця теза («танець в образі») є ключовою для розуміння сутності артистизму як хореографа, так і викладача хореографії.

Інший видатний хореограф, балетмейстер, артист балету Ігор Моїсєєв у своїй праці «Я вспоминаю... Гастроль длиною в жизнь» висловлює аналогічну думку, яку ми наводимо майже без скорочень: «Я прагну привчити своїх акторів жити емоційним|емоціональним| життям, покладеним у танцювальну пластику. Тоді навіть пауза буде наповнена сенсом. На сцені, як це не дивно, навіть для танцівника найважче – це правильна хода. Просто пройти і виразити при цьому певний стан духу, в якому ти йдеш: задоволений, сердитий, хворий, здоровий, веселий, сумний, – часом це набагато складніше, ніж танцювати, вирішуючи якесь танцювальне завдання. Найпростіше, на перший погляд, раптом стає найскладнішим. Тому особливо важливо вкласти в кожен рух правильні почуття.

Якщо артист танцює грамотно, але без темпераменту, це не хвилює. Такий професійно байдужий артист дуже часто опиняється в дурнях порівняно з талановитим аматором, який горить на сцені і заражає своєю енергією зал для глядачів. Рух у танці не самоціль, а засіб виразу» [12].

Зовнішні дані допомагають або заважають танцюристові, але зрозуміло, що успішність його викладацької і сценічної діяльності залежить значною мірою від внутрішнього наповнення, артистизму. Є танцівники ліричного складу, інші схильні до героїчних і трагічних ролей, деякі володіють комічним даром. Найбільш обдаровані натури володіють більш широким акторським діапазоном. Поряд із зовнішньою технікою, яка виражається у вмінні виконувати складні технічні елементи, викладачу хореографії необхідно володіти такою складовою акторської майстерності, як внутрішня техніка, яка включає вміння керувати своїми думками і почуттями, наповнювати ними рухи, жести і пози. Внутрішня техніка – найважливіший елемент мистецтва перевтілення актора і хореографа під час створення художніх образів. Мало стати у красиву, правильну позу, яка відповідає малюнку композиції. Справжнє мистецтво починається тоді, коли ця поза, у взаємозв'язку з іншими компонентами танцювальної композиції, наповнюється справжніми почуттями – радості, щастя, гніву, гордості тощо. Талановиті танцівники, володіючи внутрішньою технікою, наповнюють свої танці конкретним змістом.

Хибною є думка про те, що під час вправ на розвиток внутрішньої техніки потрібно щоразу викликати певне почуття і вкладати його у всі пози і рухи. Коли

Йдеться про виразність і змістовність у хореографії, то мається на увазі змістовність танцю в цілому, оскільки він складається з комплексу виразних рухів. Якщо хореограф правильно зрозумів, відчув зміст танцю, то його руки, ноги й корпус перестануть бути «дерев'яними», наповняться внутрішнім теплом. Танець повинен бути наповненим певним емоційним змістом, інакше він перетвориться на абстрактне поєднання рухів тіла. Стан людини, образ якої створює виконавець, втілюється в танцювальних рухах певного характеру, завдяки чому глядач сприймає думку й почуття, закладені в танці. Думки й почуття танцівника, який майстерно й артистично, наповнено виконує свою партію, оволодівають глядачами й викликають у них співпереживання.

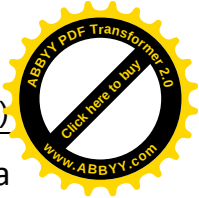
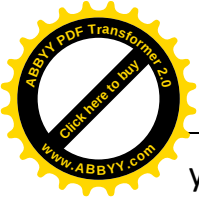
Отже, у галузь танцювального мистецтва потрібно привнести чітке визначення артистизму, виховувати його, починаючи|розпочинати| з|із| початкових стадій підготовки юних танцюристів.

З огляду на вищезгадані аспекти, ми визначаємо **педагогічний артистизм викладача хореографії** як комплекс професійно необхідних якостей, які забезпечують досконале зовнішнє (фізичне, пластичне) та внутрішнє (емоційна наповненість, «віра в запропоновані обставини», характерність, перевтілення тощо) втілення танцювального образу на сцені, а також уміння навчити своїх учнів правильного емоційного проживання танцю.

Наводимо вислови відомих представників танцювального мистецтва щодо акторської складової виконання танцю:

- «Оволодійте технікою, а потім забудьте про неї і будьте природними!» (російська балерина Анна Павлова);
- «Я імпровізувала, збожеволівши від музики... мої очі палали, як у лихоманці. З кожним стрибком мені здавалося, що я торкаюся неба, а коли я повертаюсь на землю, вона знов ставала тільки моєю» (американська танцівниця Дженіфер Бейкер);
- «Навчання танцю дарує тобі найвеличнішу свободу з усіх, щоб виразити всю цілісність твого особистого «Я» (канадська танцівниця Меліса Хейден);
- «Технічної досконалості недостатньо. Вона – сирота без справжньої душі танцівниці» (французька балерина Сильвія Гіллем) [10];
- «Якщо жести і міміка кожного завжди будуть відповідати рухам його душі, лише тоді вони виразять істинні почуття – і твір ваш оживе», – стверджував великий французький реформатор танцю Ж.-Ж. Новерр у книзі «Листи про танець і балет» [8]. Слушною є його думка, викладена у цій праці, про те, що танцівнику паралельно з технікою потрібно більше уваги приділяти розвитку емоційної сфери, оскільки тоді на його обличчі відображатимуться всі хвилювання душі, проявляючись на тисячу ладів.

Аналогічну думку під час онлайн-конференції висловила сучасний

український хореограф, член журі шоу «Танцюють всі» Тетяна Денисова. На запитання: «Що для танцівника є більш цінним: техніка чи артистизм?» вона відповіла, що техніка без артистизму – це не танець, а фізкультура [11].

У результаті аналізу цих висловів виділимо окремі складові артистизму хореографа, а саме:

- природність виконання танцю, тобто органічне проживання хореографічного образу;
- уміння імпровізувати на основі визначеного малюнку танцю;
- прояв у танці яскравої особистості хореографа, тобто наповнення кожного руху, жесту особистісним ставленням;
- уміння яскраво переживати і доносити до аудиторії почуття, закладені в конкретній постановці.

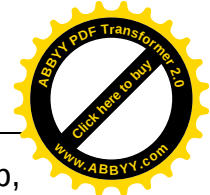
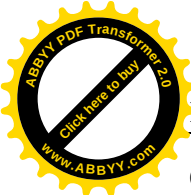
Отже, артистизм хореографа має тілесну природу. Оскільки мистецтво танцю говорить мовою тіла і рухів, то специфіка артистизму хореографа полягає в тому, щоб рухи виконувалися не механічно, а були наповнені емоціями, які відповідають змісту композиції. Педагогічний артистизм викладача хореографії включає такі якості:

- специфічно-танцювальні (віртуозна техніка, пластика, міміка, точний осмислений жест, ритмічність, музикальність тощо);
- акторські (спостережливість, увага, уява, емоційність, здатність до перевтілення, уміння створювати в потрібний момент творче самопочуття, викликати необхідні емоції, жити у сценічному образі, темперамент);
- дидактичні: уміння зрозуміло пояснити дітям, показати на власному прикладі складні моменти танцю, застосовування різноманітних творчих методів (ігри, змагання тощо).

На підставі аналізу праць науковців [1; 5; 7], хореографів [4; 6; 8; 10; 12], діячів театру [3; 9], власного досвіду викладацької роботи визначимо основні шляхи формування педагогічного артистизму майбутніх викладачів хореографії:

1. Оволодіння теоретичними і практичними здобутками театральної педагогіки, зокрема ознайомлення із системою підготовки актора К. С. Станіславського. Майбутньому хореографу необхідно усвідомити головний принцип цієї системи – збудником будь-яких емоцій, переживань є дія. Зазначимо, що для ґрунтовного вивчення системи К. С. Станіславського, напрацювань інших видатних діячів театру, належного вдосконалення складових артистизму у програму підготовки студентів факультету мистецтв необхідне введення відповідних дисциплін («Театральна педагогіка», «Основи акторської та режисерської майстерності» тощо).

2. Участь у роботі аматорського студентського театру. За період занять у театральному колективі студенти мають можливість ознайомитися з багатьма видами та жанрами театального мистецтва; спробувати свої творчі

сили у різноманітних театральних спеціальностях: драматург, режисер, актор, художник, костюмер, бутафор, хореограф-постановник, а головне вдосконалити такі артистичні якості, як уява, емоційність, уміння органічно діяти у запропонованих обставинах, здатність до перевтілення, уміння керувати творчим самопочуттям та ін. [2].

3. Втілення певних педагогічних ситуацій, фрагментів літературних творів у драматизованому дійстві під час практичних занять з «Основ педагогічної творчості», «Педагогіки», репетицій тощо;

4. Самостійна робота щодо вдосконалення основних складових педагогічного артистизму.

Висновки. Отже, хореографія – це синтетичне мистецтво, в якому злились танець і пантоміма, музика і поезія, скульптурні пози, пластика рухів і драматургія літературного твору. Тому доречним є залучення до процесу підготовки майбутніх викладачів хореографії здобутків театральної педагогіки, які сприяють виробленню й закріпленню у них артистичних, професійно необхідних умінь і навичок, підвищенню рівня комунікативної діяльності, формуванню стійкої спрямованості на професійне й особистісне вдосконалення.

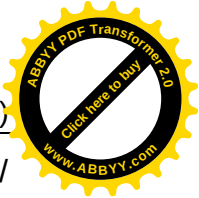
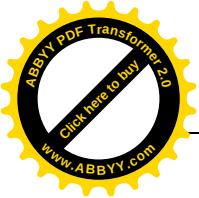
Педагогічний артистизм викладача хореографії проявляється, по-перше, специфічними засобами хореографічного мистецтва, тобто у формі виразного, емоційно-наповненого, органічного втілення танцювального образу в репетиційному залі або на сцені, по-друге, як складова педагогічної майстерності, у викладацькій роботі з дітьми.

Процес формування педагогічного артистизму викладача хореографії потребує тривалої систематичної роботи як у вищому навчальному закладі, так і за його межами (позанавчальний час), пов'язаною з оволодінням основними елементами системи К. С. Станіславського (у тому числі відпрацювання вправ на розвиток основних артистичних якостей), театальною діяльністю (участь у роботі студентського театру, КВК, показ на сцені естрадних мініатюр тощо), репетиційною і концертно-сценічною роботою, а також уважним ознайомленням із шедеврами хореографічного мистецтва.

Зазначимо, що у статті розглянуто лише окремі аспекти проблеми формування педагогічного артистизму майбутніх викладачів хореографії, тому вона потребує подальшого ретельного дослідження в таких напрямках: уточнення критеріїв та методів оцінки артистичних здібностей; підготовка науково-методичних кадрів до викладання театральної педагогіки як навчальної дисципліни; розробка нових ефективних технологій формування педагогічного артистизму майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка / Абрамян В. Ц. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
2. Будянський Д. В. Формування педагогічного артистизму майбутнього вчителя : навч.-метод. посіб. [для викл., студ. пед. навч. закл. та вчителів шкіл] Будянський Д. В. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. – 164 с.

3. Гиппиус С. В. Тренинг развития креативности. Гимнастика чувств / Гиппиус С. В. – СПб. : Речь, 2001. – 346 с.
4. Захаров Р. В. Слово о танце / Захаров Р. В. – М., 1977. – 310 с.
5. Кан-Калик В. А. Как овладеть элементами театральной педагогики / В. А. Кан-Калик // Учителю о педагогической технике / [под ред. Л. И. Рувинского]. – М. : Педагогика, 1987. – С. 87–106.
6. Моргун В. Ф. Личность и игра / Моргун В. Ф. // Проблемы освоения театральной педагогики в профессионально-педагогической подготовке будущего учителя. – Полтава, 1991. – С. 15–17.
7. Новерр Ж.-Ж. Письма о танце и о балетах / Новерр Ж.-Ж. – Л.–М., 1965. – 185 с.
8. Станиславский К. С. Работа над собой в творческом процессе переживания / Станиславский К. С. // Собрание сочинений : [В 8 т.]. – М. : Искусство, 1954. – Т. 2. – 422 с.
9. Луцкая Е. Л. Жизнь в танце/Луцкая Е. Л. – М. : Искусство, 1968. – 136 с.
10. <http://balroom.narod.ru/text/artistizm.html>.
11. <http://dance.stb.ua/news/5054>.
12. <http://www.samara-culture.ru/dance/4/1.php>.

РЕЗЮМЕ

Д. В. Будянский. Педагогический артистизм преподавателя хореографии.

В статье рассмотрено содержание, структуру, особенности педагогического артистизма преподавателя хореографии. Теоретически обосновано положение о необходимости использования элементов театральной педагогики в процессе подготовки будущего преподавателя хореографии к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: педагогический артистизм, хореография, театральная педагогика, система К.С. Станиславского, танцевальный образ, внутренняя техника, студенческий театр, эмоциональность, способность к перевоплощению, умение создавать творческое самочувствие.

SUMMARY

D.Budynsky. Pedagogical artistry of the teacher of the choreography.

In the article it is considered the content, structure, features of pedagogical artistry of choreography teacher. It is theoretically substantiated the necessity of the usage of theatrical pedagogics elements in the process of future choreography teacher training.

Key words: pedagogical artistry, choreography, theatrical pedagogics, system K. S. Stanislavsky, dancing appearance, internal technique, student theater, emotionality, ability to transformation, ability to create a creative feel.

УДК 371.13:78:57.017.5:37.035–057.87

Л. О. Булатова

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ ПАРАДИГМИ

В статті розглянуті питання оновлення змісту професійної підготовки вчительських кадрів мистецьких дисциплін, зокрема вчителя музики, з позиції впровадження гендерного підходу в навчальний процес. Визначені принципові положення, функції, завдання успішної реалізації новітньої концепції та